

אל נשיא המדינה ומבקש

הנאשם את דבר עריקתו ואיים למסרו לידי הרשות. אך לא הוכח לנו, ואין זה מתקבל על דעתנו, כי הגיעו הדברים עד כדי תיגרת ידיים ואיום ברובה. יתכן כי דבריו של המנוח על עריקה גרמו לנאשם שיחיש את החלטתו לעזוב את המקום, ביחוד אחרי שנדרש על-ידי ראש השומרים להמציא באותו יום את פניקס הצבא שלה, ולא יכול היה לעשות זאת...

...העולה מתיאור העובדות עד עתה הוא, כי אין ספק שהנאשם, אשר השתמש בנשק קטלני וכיוון את היריה לראש קרבנו ממרחק קטן, רצה במותו וחזה מראש כי פעולתו תביא לתוצאה זאת."

★ ★ ★

כ לומר, כבוד הנשיא, מדובר באיש אשר ביצע רצח בדם קר. איש, שלפי החוק הפלילי, התחייב במאסר עולם.

ואכן, כך גזרו לו השופטים המלומדים. אך לפני שנסגור את תיק המשפט, ירשה לי כבוד הנשיא להביא לתשומת לבו מיסמך אחד נוסף מתוך אותו תיק. מיסמך הדין במצבו הנפשי של אותו אורח, אברהם צ'פניק.

ארשה לעצמי לצטט מתוך דבריו של שופט בית-המשפט המחוזי, מר יצחק שילה: "הנאשם, אברהם צ'פניק, שינה את טעמו לפנינו. הוא לא התנהג בבית-המשפט כאדם שפוי בדעתו. מאז פתיחת הדיון אין הוא יושב במקום המיועד לו אלא על הרצפה ליד ספסל הנאשמים, או שוכב מתחתיו. בגדיו קרועים, הוא יחף ומנעליה בידו. הבעתו מטומטמת לאין שעור. מניע הוא את שרירי פניו כמעט ללא הפסק ועושה העוויות משונות. מאז תחילת הדיון לא הוציא הגה מפיו באולם בית-המשפט, ופרקליטו מודיע לנו שלא הצליח לדובבו אף מהוץ לכתלי בית-המשפט.

"כשנשאל על-ידי בית-המשפט, אחר קריאת האשמה בפניו, מה טענה בפיו, לא הגיב בדיבור או בתנועה.

"בית המשפט ביקר בלחית הקטיגור, הסניגור, אנשי משטרה והנאשם עצמו, במקום בו בוצע מעשה הריגתו של השומר אליהו סימן טוב המנוח. כאשר נכנס יחד עם כל בני לווייתו לחדר אשר בו לא שונה דבר מאז הריגתו, ושקבותיה עודן נראות לעין, לא הגיב הנאשם במאומה, ולמרות שנתבקש להעיר את הערותיו נשאר שותק.

"במשך כל שמיצת העדויות התמיד הנאשם בשתיקתו, ולא הראה כל סימן כי מבין הוא שהעניין נוגע לו, ושמשפט זה עלול לקבוע בנפשו. במשך הדיון הלך והתנשב אצלנו הרושם הראשון, כי עוסקים אנו באדם שאינו עוקב אחרי מהלך הדיון, לרגל תסכול או הפרעה נפשית עמוקה.

"אלמלא היה הנאשם מיוצג על-ידי עורך-דין, לא היינו ניגשים אפילו לשמיצת העדויות לפני בירור השאלה אם נמצא הוא במצב נפשי המאפשר לו לעמוד בדיון. אך נעתרנו לבקשת הסניגור לקבל את שתיקתו כטענת 'לא אשם', לשמוע את ההוכחות ולהזמין את ד"ר קולצ'ר שיבדקה ויסתכל בו תוך מהלך המשפט.

"אחר סיום פרשת הקטיגוריה קרא בית-המשפט על דעת עצמו שני עדים, רופאים מומחים למחלות-הרוח, בכדי לברר לעצמו אם הנאשם סובל עתה ממחלת-רוח המונעת ממנו את האפשרות של עמידה בדיון. שני רופאים אלה — ד"ר קולצ'ר, מנהל בית החולים הממשלתי למחלות-רוח בעכו, וד"ר מאיר, מנהל בית-החולים הממשלתי למחלות-רוח בבאר-יעקב — נתנו עדות הסגנית ביותר. משתמש אני בביטוי 'הסגנית' לשבח, כי לא על כל שאלה יוכל המדע — וביחוד מדע צעיר באופן יחסי כמדע הפסיכיאטריה — לתת תשובה פסקנית. הנסיון לרדת לנבכי נפש האדם ולגלות צפונותיה מחייב והירות מיוחדת.

★ ★ ★

א נסה לכם את עדויות שני הרופאים, שנתכוונו למעשה לדבר אחד: אין הם חולקים על כך, כי אין הנאשם חולה מחלת-רוח ממש, והסימנים של טירוף-דעת שהוא מגלה אינם אלא סימנים שההדיוט בפסיכיאטריה מקשרם עם מחלת-רוח. אולם

הלגה רוצה להציל את צ'פניק באהבה

מאידך קורא לו ד"ר מאיר, פסיכופט, זאת אומרת, לפי הגדרתו, אדם הנמצא על הגבול שבין נורמאליות ומחלת-רוח. ד"ר קולצ'ר אומר כי יתכן, שהנאשם מביים בפנינו הופעה של חולה, במטרה מכוונת להשפיע על-ידי כך על דיונונו לטובתו; אך יתכן כמו כן, כי הנאשם נמצא במצב הקרוי בפי רופאי הנפש 'תסמנת גנור', אך ד"ר מאיר הביע דעה זאת במלים אחרות. איש מהם לא יכול היה לקבל על עצמו את האחריות לומר בפה מלא: איש זה נורמאלי הוא והתנהגותו היא הצגה ותו לא.

"להיפך נדרשתי מדברי שניהם, כי יש להניח שהנאשם שרוי במצב של תסמנת גנור, כלומר, בהיסטרית הבאה עקב פחד גדול, ביחוד על אנשים הנאסרים על-ידי המשטרה ומצפים לדינם. מצב זה מגביל את תודעתם עד כדי כך, שאף על פי שיודעים הם את הנעשה סביבם, אינם מסוגלים לעקוב אחרי הפרטים. כפי שהתבטא הד"ר מאיר, הנאשם כאילו מצוי בעולם אחר. יתכן אמנם, לדברי הד"ר קולצ'ר, כי כעבור זמן מסוים יחזור הנאשם למצב הנורמאלי, יוכל להיזכר בכל מה שהתרחש במשפט על פרטיו וקדוקיו. אך ברגע זה אין הוא יכול לעכל את הרשמים ולהגיב עליהם.

"מצב נפשי זה נגרם במידה ניכרת על-ידי פעולה רצונית-תודעתית, אך במידה אולי לא פחותה הוא פרי של תופעה פסיכוגנית תת-הכרתית..."

... על אף הצימצום שחל בתודעתו יודע הוא, לדברי הרופאים, להבדיל בין טוב ורע, ויודע הוא את טיב מעשיו... לא יהיה זה נכון לומר, כי כל אדם היודע להבחין בין טוב ורע, ויודע את טיב מעשיו, יכול לעקוב אחרי כל הנעשה בבית-המשפט. אם אין לנאשם הבנה זאת וכושר זה, אין טעם לנהל משפט נגדו. יכול אדם להיות בדרגה של מחלת-רוח שאינה פוטרת אותו אמנם מאחריות פלילית, אך מונעת כל דיון משפטי שהוא צד לו.

על כן המליץ השופט המלומד להפסיק את משפטו של צ'פניק, ולשלחו לאישפוז והסתכלות במוסד מתאים, אשר אחריו יוכל לעמוד בדיון. גם נשיא בית-המשפט המחוזי תמך בדעה זו, ואמנם נפסקו ההליכים, עד אשר החליט היועץ המשפטי שאברהם צ'פניק מסוגל לעמוד בדיון.

ושוב, הריני מבקש מכבוד הנשיא לשים לב לנקודה אחת: שבאותו פרק זמן בו התנהל המשפט היה אברהם צ'פניק, 'אדם על הגבול', כדברי הרופאים.

★ ★ ★

כ אשר התנהג משפטו של צ'פניק לא ידעתי דבר אודותיו. לא הכרתי את הנאשם או את הנרצח, ואף לא קראתי על מהלך המשפט בעתונים.

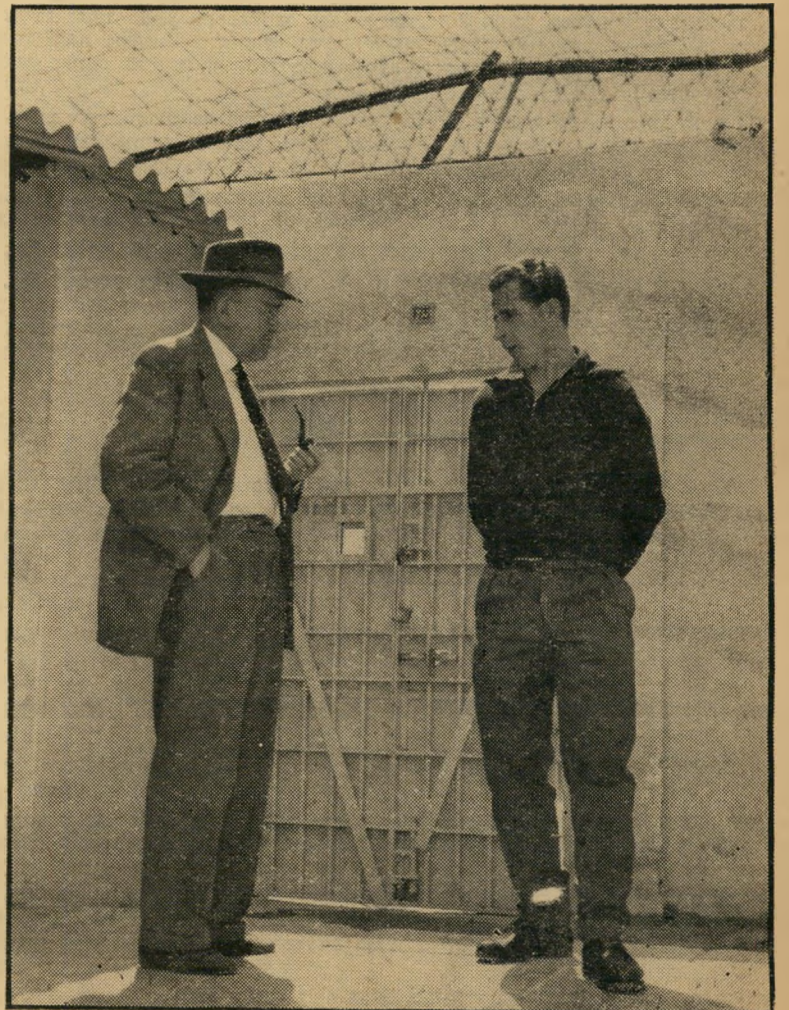
ברשותו האדיבה של כבוד הנשיא, אוכיר כאן משפט אחר, אשר היה לי עמי קשר כלשהו. הרי הוא הצורך אדולף אייכמן. כאשר פגשתי את אייכמן לראשונה בבודאפשט, בשנת התופת 1944, לא ידעתי כי הוא העומד מאחרי הרצח שיבוצע בשומר הפרדסים אליהו סימן טוב. לא שיערתי גם, כי בגללו יבוא יום ואכתוב אל כבוד נשיאה של מדינת ישראל את מכתבי זה.

את חלקי בפרשת אייכמן והופעתי במשפטו בירושלים תיארו, בין היתר, גם עתונים בגרמניה. וכך, עם גמר בירור המשפט של הצורך, הגיעה אלי הזמנה להרצות בפני גופים שונים בגרמניה על שאלות הקשורות בשואת יהדות הונגריה, ובפרשת אדולף אייכמן. נענית להזמנה. בהיותי נתון כולי בהתרגשות העצומה של המשפט.

בעיר פראנקפורט התאכסנתי אצל משפחת ידידים מהונגריה. גרתי בביתו של אימרה פאלוטאי — אותו אימרה פאלוטאי היהודי, אשר ביתו בבודאפשט שימש בימי הכיבוש הנאצי מיקלט ליהודים שברחו ממחנות-המוות והמגיטאות של פולין, לסלובאקיה ורוסיה. אילו נתפס היה דינו אחד: מוות.

מרבית התרגשות, על היותי שוב על ארץ אירופה ודן בנושא הנורא של השמדת בני עמי, לקיתי בהתקפלות והיכנסתי לבית-חולים. החלמתי וחזרתי לבית ידידי, למנוחה. בין באי ביתו של פאלוטאי, בבודאפשט, היתה גם ילדה בת 12, הלגה גולדי. היא גרה בבולין, כאשר עלו הנאצים לשלטון. יחד עם הוריה ברחו מפני המוות אל בית קרוביהם, פאלוטאי, בבודאפשט, אשר טרם נכבשה. לא זכרתי את הילדה מביקורי בבודאפשט. אולם היא הכירה אותי, בשל היותי אחד מראשי אירגון ההצלה שם. והלא הילדה גם היא היתה פעילה באותו אירגון. הוטל עליה תפקידים חיוניים ומסוכנים ביותר, אשר רק ילדים יכלו למלא אותם. היא קישרה בין מחבואים של יהודים, העבירה פליטים ממקום למקום, הביאה להם מזון מתחת אפס של הגרמנים והנאצים ההונגאריים. עתה, בשכבי בבית פאלוטאי בפראנקפורט, פנתה אלי הלגה, שגדלה בינתיים והיתה לאשה. היא באה במיוחד מברלין, ובראותה אותי על מישכב חולי התנדבה לספל בי

(המשך בעמוד 20)

בראנד וצ'פניק בחצר הנלא ברמלה

• שם המשפחה שונה על-ידי המערכת, לפי בקשתו של יואל ברנד.